

Viggo Hørups virkelighedsoplevelse og dens betydning for hans politiske virksomhed.

Af Karsten Thorborg. Foredrag i Historisk Samfund 7. maj 1975

Der vil blive argumenteret for, at Hørup forstod sin politiske virksomhed som en kamp mod menneskelig selvundertrykkelse og for at hans opfattelse af, hvad en autentisk, ikke-undertrykt tilværelse indebar, var dybt præget af hans oplevelser i drengesårene. Hvorledes disse oplevelser blev bearbejdet og sammen med andre senere indtryk indarbejdet i en livsanskuelse i de formative ungdomsår mellem 1860 og 1874 vil blive søgt klarlagt i hovedtræk. Dernæst vil hans efterfølgende offentlige fremtræden blive søgt forstået i lyset heraf.

Det er ikke uden beklemmelse, at jeg i aften skal tale om Hørup. Jeg har nemlig ikke systematisk gennemgået hans offentlige produktion, og en idehistorisk undersøgelse stiller videnskæssige krav, som jeg kun meget ufuldkomment kan opfylde. Hertil kommer, at jeg både på sociologiens og psykologiens område er ren amatør. Når jeg alligevel har turdet indlade mig på at tale om ham, skyldes det, at jeg står i begreb med at udgive hans breve, og at jeg under arbejdet hermed har samlet og fået indblik i et kildemateriale, som ikke er almindelig kendt, og som kun i ringe grad har været benyttet af Hørups biografer.

Et sådant udgivelsesarbejde kræver megen resignation. Det har som mål at finde, ordne og kommentere nogle tekster, så andre lettere kan forstå og udnytte dem. Men udgiveren gør sig naturligvis sine tanker under arbejdet, og dem må han i det store hele holde for sig selv, for sig selv, for udgivelsesarbejde er ét, historisk fremstilling noget andet. Hvor de to opgaver sammenblandes kan resultatet let blive en kildepositivisme, hvor historikeren lader sin fremstilling styre af det forhåndenværende kildemateriale.

Da Historisk Samfund tilbød mig at tale om Hørup, tænkte jeg derfor, at det kunne være helt morsomt at få lejlighed til at udtrykke nogle af de tanker, jeg har gjort mig under arbejdet - og så var der jo så længe til. Men tiden gik med dagligdagens mere nærliggende gøremål, og pludselig fandt jeg mig selv alene med det hvide papir og bevidstheden om, at nu var tiden inde. I en sådan situation oplever man dramatisk forskellen på at kende et andet menneske og på at begrebsliggøre dette kendskab i en karakteristik.

Måske lå der alligevel andet og mere end resignation bag udgiverens fornemme tilbageholdenhed. Men nu står jeg her, og der er en vis nemesis i det, for i mit forord til bogen har jeg bl.a. begrundet udgivelsen af Hørups meget intime breve med, at de gør en bedre forståelse af hans offentlige virksomhed mulig. Det er den veksling, jeg i aften skulle prøve at indfri. Dog har jeg valgt at koncentrere mig om en bestemt periode i Hørups liv, nemlig de formative år mellem 1860 og 74. Der ligger ikke heri nogen påstand om, at Hørups personlige udvikling standsede omkring 1874, men dels udgjorde denne periode utvivlsomt en afgørende fase i denne udvikling, dels er den næsten ikke undersøgt. Mest udførligt har jeg selv gjort det i en artikel fra 1966, men siden da er jeg blevet mere opmærksom på den påvirkningshistoriske problematik, og jeg håber med denne synsvinkel at kunne give mit emne et videre perspektiv.

Under arbejdet har jeg ofte følt en stærk tilskyndelse til at foretage diverse undersøgelser, men tiden har ikke tilladt det. Jeg beder derfor om, at det efterfølgende må blive opfattet som et foreløbigt forsøg på at forstå, hvori Hørups virkelighedsoplevelse bestod, og hvordan den blev til.

Jeg vil først præcisere, hvad jeg mener, var kerneindsigten i denne virkelighedsoplevelse. Dernæst vil jeg prøve at forklare dens tilblivelse, og endelig vil jeg tolke Hørups første politiske fremtræden i lyset heraf.

Til indledning vil jeg citere en vurdering af Hørups betydning. I 1903 mindedes Marcus Rubin Hørup i en tale i Studentersamfundet:

"Det var noget meget mere nyt for Datidens Ungdom end Nutiden kan forstaa, at man skulle tale og handle kun ud fra Agtelsen for en selv og ikke under Hensyn til "Modstandernes Agtelse". Denne Parole blev saa vægtig i Hørups Mund, fordi den aabenbart var saa oprigtig ment; han havde Brug for at overbevise sine Modstandere, ikke for at agtes af dem, deres Agt og Foragt var saa ligegyldig, fordi han her aldrig havde søgt Maalestocken for; hvad han havde tænkt sig at ville eller kunne i Verden. Dette var for os den Gang det vidunderlige. Hvad Nationalliberalismen end havde ønsket at udrette, og hvad den end har udrettet, saa var til sidst dens Regimente blevet "den oplyste Faavældes". At dens ydre Magt var rystet, var klart for enhver, men endnu herskede den ved Ordets og Pennens Hjælp med stor Styrke over Sindene. Saa kom der en Mand, der forklarede os, at en Magt over Sindet bestaar kun, saalænge man er denne Magt underdanig, og hertil kan ingen tvinge en. Han var det ikke; hvor den forlangte Hatten af, satte han Hatten paa Hovedet og sagde, jeg er selv hjemme. Dens Rangfølge, dens Maal og dens Vægt kendte han ikke for gyldig, dens Mønt tog han ikke for god, han smeltede om, og hvor den havde sat Krone, satte han Plat, hvor den havde Plat, satte han Krone. Han opnaaede just ikke alt, hvad han tilsigtede, men han gjorde det mest revolutionerende, man kan gøre, bevirkede, at der var to Slags Mønt i Omløb, han skabte Usikkerheden. Saa blev det Tidens Sag at afgøre, naar man maatte trække den daarlige Mønt ud, fordi ingen vilde have den mere -, fordi den ikke mere toges for god i det offentliges Kasser." Det er Hørups personlige eksempel, der fremhæves i dette vidnedsbyrd fra en yngre samtidig om den oplevelse af befrielse, som Hørups optræden formidlede. Og det er en oplevelse af samme art som Poul Møllers, da det slog ned i ham, at han blot kunne undlade at gå til eksamen næste morgen. Efter min mening har Rubin ramt nerven i Hørups virksomhed - også således som han selv forstod den. Den var en kamp mod politisk selvundertrykkelse.

Hørup havde erfaret, at selvrespekt er et fundamentalt menneskeligt behov og som sådan handlingsmotiverende. Men han havde også erfaret, at dette behov for selvrespekt og personlig identitet kan motivere såvel til stræben mod personlig selvbestemmelse som til at søge social accept i det vedtagne uden at spørge om dettes funktion og berettigelse.

På et helt alment niveau var det dette spørgsmål, Hørup ville gøre politisk gældende. Han ville afsløre frasen og tvinge til redelighed. Han skelnede mellem en primær identitetsoplevelse baseret på personlig erfaring fra dagligdagen med dens nyttehensyn og sympatiske følelser på den ene side og en formuleret identitetsgivende helhedstolkning baseret på nationale abstraktioner på den anden side. Den første opfattede han som autentisk, mens han anså den anden for at være uden reelt indhold, for at være fantastisk og at fungere personligt og socialt undertrykkende. Den formuleredes med hele dannelsens og statsmagtens autoritet og prestige overfor mennesker, der intet formuleret alternativ havde, og som imponeredes eller lokkedes ved udsigten til en ny og "finere" identitet.

"Vrøvl" kaldte han den og fordrede landet delt efter åbenbare og reelle interesser.

Men hans fag var - med hans egne ord - tarveligvis kun det indirekte. Hvis opgaven var at stimulere almindelige mennesker til at stole på deres egen hverdagslige erfaring og videreudvikle den, måtte opgaven være maieutisk. For han kunne ikke opstille sig som en ny formynder uden at kompromittere den selvtilenelse, der var målet. Hans taler og artikler var derfor politiske handlinger, der med en rigdom af virkemidler søgte at opmuntre, ægge og provokere tilhørere og læsere til at stræbe efter personlig autenticitet. Hans egen personlige optræden var et virksomt eksempel på en sådan stræben - og således forstod han den også selv.

Det er værd at mærke sig, at det var en livsholdning Hørup stod for og ville virkeliggøre samfundsmæssigt. Han var ikke utopist, for han mente ikke alene, at tilværelsen og samfundet var konfliktfyldte, men han anså også dette som en kilde til personlighedsdannelse og fremdrift. Og han var heller ikke populist, for det var ikke dannelse eller intellektualisme som sådan, han bekæmpede,

eller den jævne mand som sådan han kæmpede for. Han angreb grundtvigianske bønder såvel som nationalliberale, og han samvirkede med radikale intellektuelle og liberale erhvervsdrivende såvel som med bønder og husmænd.

Hvis man vil kalde ham subjektiv idealist, fordi hans mål primært var at fremægge en holdning, så for min skyld gerne, blot må betegnelsen i så fald kvalificeres med, at han i sine bestræbelser for at virkeliggøre sit ideal handlede særdeles nøgternt og med betydelig virkningshistorisk effekt. Hvad mere kan en publicist i øvrigt gøre? Måske kunne man kalde ham etisk realist.

Jeg tror ikke, det er for meget at sige, at den afgørende oplevelse i Hørups liv var den psykiske rystelse, han fik, da han som 12-årig i koleraåret 1853 blev sendt til København for at gå i latinskole. Denne oplevelse fik i det mindste skelsættende betydning for hans udvikling og tænkning.

Hans tidligste opvækst har efter alt at dømme været præget af en vis landlig ensformighed og af megen frihed. Halsnæs var en egn uden nævneværdige åndelige bevægelser, det være sig religiøse eller politiske, og Hørups position blandt kammeraterne er næppe blevet ringere af, at han var landsbyskolelærerens og sognerådsformandens søn. Uden større forpligtelser har han udenfor skoletiden kunnet strejfe omkring alene og blandt kammerater efter for godt befindende. Han har umiddelbart følt sig hjemme i sin lille-verden, naturens og menneskenes.

Med et slag er dette vegetative liv blevet afbrudt. Faderen var en stræbsom og fornuftsbetonet mand, der ønskede, at hans to sønner skulle være studenter. Den ældste – Carl - blev sendt til Frederiksborg latinskole, og den tre år yngre Viggo blev på favorable vilkår indlogeret hos fremmede i København, så han kunne gå i det ansete von Westens Institut i Nørregade. I senere breve og digte har Hørup beskrevet, hvor rystende han oplevede denne overgang, og hvordan han reagerede. Det afgørende i denne sammenhæng er, at han naturlige sociale identitetsfølelse var rystet og at han følelsesmæssigt isolerede sig - ikke alene fra de københavnske omgivelser, men efterhånden også fra hjemmet. Han kom i stigende grad til at opleve sig som en undtagelse, og en voldsom følelse af socialt mindreværd kompenserede han for med dagdrømme. Indholdet af disse er værd at mærke sig: de var krigeriske til dels med historiske motiver - latinskoledrengenes fantasinæring ved den tid - og med sig selv som hærføreren, der ledte bondelandets drenge mod den forhadte by. Efter en korporlig afstraffelse var han - efter eget senere udsagn - nær gået til grunde i sygelige had- og hævnplaner. Skolegangen opfattede han som en konkurrence, og hjemme i ferierne søgte han ud i naturen.

Fire pinefulde år tilbragte han i von Westens Institut, før han blev optaget i Metropolitanskolen. Det var i 1857. Det var nok også ved den tid, at han kom til at bo i onkelen Ferdinand Holmsteds hjem. Ærgerrigt tog han på ny konkurrencen op med de nye noget yngre klassekammerater - og klarede sig.

Disse første år i Metropolitanskolen må nok opfattes som en psykisk stabiliseringsperiode. Ved skoleårets slutning i 1860 var der almindelig tilfredshed blandt lærerne med hans flid og resultater. Han betegnedes som en af klassens bedste disciple, og hans selvstændighed og mangesidige interesse fremhævedes. Tydeligvis har han overgået lærernes forventninger, og de har tolket hans utilnærmelighed og kritiske indstilling velvilligt. Klassekammeraten Høffding vidner, at skolekammeraterne i grunden godt kunne lide ham. Der lå bag hans opposition en kammeratlig følelse, som aldrig ganske fornægtede sig.

Det psykiske chok var da nogenlunde overvundet, selvom han længe efter bar mærker af det i form af meget udtalte psykiske forsvarsmekanismer overfor "dannelsen", hvad ikke mindst Edv. Brandes fik at mærke, og en lidenskabelighed, der ganske kunne drive ham blodet fra ansigtet.

Jeg tror, at han først efter midten af 80erne blev i stand til at beherske og benytte denne sode af sot væsen og bevidst benytte den i sin agitation. Et andet træk, som også berettes fra flere sider var, at

man endnu i 90erne i redaktionslokaler og i hjemmet kunne høre, når en artikel var lykkedes for ham, da gned han lydeligt hænder. Også dette forstår jeg som en reminiscens fra ungdomsårenes ærgerrige drømme og konkurrence: det viser hans præstationsbehov.

På meningsplanet havde rystelsen givet ham en erfaring, der indgav ham en dyb mistillid til den herskende dannelse, og det var denne mistillid, han i de følgende år søgte at befæste og begrunde. Den gav hans åndsliv et motiv. I denne bestræbelse fandt han afgørende støtte hos Kr. Arentzen, der i marts 1860 var blevet ansat ved Metropolitanskolen, og som blev Hørups dansklærer de sidste halvandet år af hans skoletid. Arentzen bekræftede ham i hans opposition, ja stimulerede den, og gav den et videre perspektiv.

Han var et mærkeligt menneske Arentzen. Søgende, kritisk æggende og begejstret. Han havde gjort studenterskandinavismen og krigen 1848 med, men var vendt hjem i utide, dybt desillusioneret over dansk nationalisme i forholdet til Slesvig. Siden en religiøs krise i 1840erne var han lidenskabelig fritænkter og havde tidligt i 1850erne været medudgiver af et fritænkterisk blad. Siden udgav han flere digtsamlinger, tog i 1854 som den første herhjemme magisterkonferens i æstetik og rejste så på dannelsesrejse til Tyskland. I 1858 giftede han sig, men måtte derefter tilbringe et par åndeligt trange år som skriver i krigsministeriet. Det var herfra han i 1860 slap bort til stillingen som lærer i dansk og tysk ved Metropolitanskolen. Han var da 37 år. Ved sine meninger isoleret fra det nationalliberale selskab, som han foragtede, vandt han her en kreds af elever for sig, en lille kreds af misfornøjede, som Drachmann siden kaldte den. I denne kreds fik Hørup sin primærgruppe til helt op i 70erne.

I Arentzens hjem indførtes han i den store litteratur og deltog i endeløse debatter over æstetiske og filosofiske emner. Selv har han aldrig skrevet herom - Hørup brød sig ikke om at fortælle om andres meningsmæssige indvirkning på sig, men andre fra kredsen, Høffding, Schwanenflügel, Drachmann og Schandorph foruden Arentzen selv har gjort det, og dertil kommer, at Arentzen har efterladt sig et interessant arkiv. I denne kreds introduceredes Hørup, ved Arentzens begejstrede oplæsning for digtere som Sofokles, Aristofanes, Shakespeare, Goethe, Byron og Heine, og fra dette standpunkt måltes den danske litterære tradition. Man diskuterede Baggesen overfor Qehlschläger, forholdet mellem romantik og kritik og siden mellem romantik og realisme. Og Arentzen polemiserer skånselsløst mod nationalisme og studenteridealisme. Ikke alle i kredsen var lige indforståede med denne kritik, men Hørup var. Høffding, der måtte modtage drøje hug for sin harmoniserende tilbøjelighed, indrømmer i sine Erindringer, at Hørup dengang stod Arentzen nærmere end han, man mærker endnu stinget. I et langt senere brev udtrykker Hørup endnu ekkoet af Arentzens dom om Høffding: at, han talte ud af en hørkræmmersøns bevidsthed.

De ældst bevarede breve fra Hørup stammer fra begyndelsen af 1860erne og er stilet til hans fem år ældre kusine, Emma Holmsted, som han ved den tid forelskede sig i. Han var da student og var begyndt at læse jura. Brevene udtrykker et voldsomt behov for fortrolighed og personlig identitet. Endnu har drengsårenes krise ligget nærmest for, når han skulle udtrykke sine følelser.

Men reelt var den trods den personlige usikkerhed overfor fremmede overstået og gjort til genstand for refleksion. I øvrigt passede han sine studier og læste tysk og engelsk i ferierne hos forældrene i Torpmagle. Som alumne på Regensen skal han mest have omgåedes de islandske studenter, og han modsatte sig klart de øvrige regensianeres nationale demonstrationer i forbindelse med krigen 1864. Fra omk. 1867 spores en ny tone i brevene. Han var da blevet juridisk kandidat og boede hos onkelen A.G. Drachmann, hvor han en tid delte værelse med Holger Drachmann. Han blev kaldt "digteren" og blev beskyldt for et helt år ikke at foretage sig andet end at sidde og glo på væggen. Det nye i brevene fra 1867/68 er, at de er fyldt med lyriske digte og stemningsskildringer. Det er poetiske refleksioner over egne følelser og barndoms minder, som han i disse breve til Emma Holmsted og i digte, bevaret i Det kgl. Bibliotek, har givet udtryk. Fra denne tid tror jeg også et stærkt følelsesladet essay om Alkibiades stammer. Han var da 27 år, hvad Chr. Rimestad næppe har

forestillet sig, da han efter Hørups død fik et udvalg af digtene forelagt. Han karakteriserede dem da som gennemgående "ret almindelige, netop saadan som en velbegavet ung Mand (---) maatte forme dem under Indflydelse af Guldalderpoesien".

Jeg tror man kan tale om et lyrisk gennembrud. Bag sin ydre ironisk distancerende form havde han vundet et nyt syn på sin barndom og var kommet på afstand af sine pinefulde oplevelser. Fra Kr. Arentzen havde han dertil modtaget stærke åndelige indtryk. Og det må ikke glemmes, at Arentzen selv digtede i samme stil og hos sine unge venner søgte den forståelse, som han ellers savnede hos kritikken. Det er værd at overveje efter hvilke mønstre, Hørup tolkede sin lyriske identitet bag dagliglivets trivialiteter. Selve denne modstilling er romantisk, men Hørup definerede sig klart "i modsætning til den danske romantiske tradition fra Oehlschläger med dens bestræbelse for at forstå det uendelige i det nærværende. Dertil var han dagligdags virkelighedsforståelse for realistisk. Holdningsmæssigt kan han langt bedre jævnføres med Baggenses og Staffeldts åndsretning, og med Heines og Wergelands. Hos dem mødte han en rationalistisk virkelighedsopfattelse på den ene side og subjektivt oprør og uendelighedslængsel på den anden side. Det er tankevækkende, at landsbyskolelærersønnen fra det politisk og religiøst døde område ved Frederiksværk således kom til at gentage det 18. århundredes følelsesmæssige reaktion mod rationalismen og på dennes grund, hvad den dagligdags virkelighedsoplevelse angår. Men det var ikke kun et spørgsmål om opvækst og efterfølgende lyrisk rystelse, men også om direkte påvirkning. Arentzen, der udpræget forstod sig selv i lyset af litterære og filosofiske retninger, identificerede sig netop da med denne retning. Da hans store værk om Baggese og Oehlschläger endelig udkom i løbet af 1870'erne, var han ved at ændre holdning, men i 60'erne bekæmpede han sin samtid med Baggenses og Det unge Tysklands våben. Og herved prægede han Hørup i disse år. Dennes had til byen og dannelsen, hans oplevelse af at være en undtagelse og hans ærgerrige drømme fik gennem Arentzens indvirkning retning og form. Måske har han ved den tid opfattet juraen som brødstudium og for alvor næret digterdrømme. I hvert fald har han arbejdet intenst med sine digte og med studiet af andres digte. Sammen med Holger Drachmann læste han Wergeland og tyske forfattere, navnlig Heine, af hvis digte han glimrende har oversat en del. Og det var ikke for spøg eller for overblikkets skyld, men for den subjektive tilegnelse. Hermann Schwanenflügel har beskrevet Arentzen som læser: han behandlede sine bøger med den største ligegyldighed, men han tilegnede sig deres indhold, så de virkelig blev hans åndelige ejendom. Hørup har læst meget mere selektivt og yderligere subjektivt, men også han har ved den tid søgt sin identitet befæstet og udviklet gennem læsning.

I sommeren 1868 havde han giftet sig med Emma Holmsted. Hun var lærerinde ved De forenede Kirkeskoler, og han manuducerede danske jurister og var sagførerfuldmægtig hos Balthasar Christensen. Forholdet til hende synes efter ret få år at have tilpasset sig dagligdagens øvrige trivialiteter at dømmе efter tonen i de breve han sendte hende, når hun ferierede med børnene i Torpmagle hos svigerforældrene, og af den kendsgerning, at han allerede i 1872 forelskede sig i en anden kusine, Henriette Steen. Hun var jævnaldrende med ham og ligeledes lærerinde. Forholdet mellem dem varede ved til hendes død i 1894, og der er bevaret en større og ofte betagende korrespondance mellem dem. En central del af denne stammer fra sommeren 1873, dvs. fra tiden kort før Hørup begyndte sin offentlige virksomhed ved Morgenbladet, men fra før denne mulighed var stillet ham i udsigt. På grundlag af denne brevveksling og enkelte andre kilder er det muligt at danne sig en mening om hans udvikling i begyndelsen af 1870'erne. Det er iøvrigt også i denne brevveksling, at han mest udførligt har beskrevet sin drengetids rystelse og fantasier. Dem har han ellers næppe betroet andre end Emma Holmsted og i ungdommen måske til dels Drachmann. Denne har i det mindste kendt til dem.

Hvis min antagelse er rigtig: at hans bestræbelser i de foregående år i hovedsagen har fulgt to linier, nemlig den praktiske at få sin eksamen, dvs. vinde dannelsens midler, og den reflektive at befæste

og udvikle en selvstændig holdning i opposition til den herskende nationalliberale dannelse og rasmusianernes modstykke hertil, og at han i denne sidste bestræbelse i det væsentlige var i overensstemmelse med Kr. Arentzen, så er det afgørende nye i 70erne, at beslutningen om at blive venstrepolitiker modnedes eller i det mindste konkretiseredes hos ham, og at han i takt hermed fjernede sig fra Arentzen. Endnu først i 1870 hørte han ifølge Schwanenflügel til dem, er bredte sig på bænkerne, da Arentzen holdt nogle lidet besøgte privatforelæsninger om Baggese og Oehlenschläger over to semestre på universitetet. Og om aftenerne fortsattes diskussionen i hans hjem i Nørregade. Men da han i 1874 stod overfor at skulle yde sin tribut i form af en anmeldelse af de fire første bind af værket med samme titel, opgav han det. Det blev ved koncepten, og den ville næppe have glædet Arentzen, om den var blevet trykt. I realiteten indskrænkede Hørup sig her til at sige, at *hvis* man vil give sig ud for at have forstand på eller kærlighed til sit fædrelands litteratur, så er værket uomgængeligt - så var Højre, der naturligvis heller ikke læste det, uskadeliggjort - men iøvrigt opfordrede han Arentzen til hellere at skrive digte. Når det sker, lover han at fortælle sine læsere, hvem Arentzen er, "noget, som der ikke er meget Opfordring til at fortælle -- i Anledning af "Baggesen og Øhlenschläger", hvor det netop er en af Forfatterens Ejendommeligheder at have holdt sig selv udenfor og ladet Personerne og Begivenhederne fortælle deres egen Historie." Det er klart, at "Baggesen og Øhlenschläger" skuffede ved sin mangel på åbenlys tendens, men det er også klart, at Hørup i 1874 havde fjernet sig langt fra Arentzens rent intellektuelle interesse. Han var da ikke længere åndeligt søgende, men havde fundet sit standpunkt og sin opgave. I lyset heraf måtte debatten mellem Baggese og Oehlenschläger synes og - i det mindste for offentligheden - fremstilles som thevandssnak om litterære sager i en lille klike af dannede, således som han lader en venstremænd sige i den omtalte koncept.

Med beslutningen om at forsøge sig som politiker var der nok sket en reorientering i hans overordnede problembevidsthed. Det gjaldt nu om at uddanne sig til den forestående opgave. Hvornår denne beslutning for alvor er modnet, kan jeg ikke sige, men det første tegn på mere konkrete planer i den retning er en hilsen i et brev til Emma Hørup i Torpmagle: "Hils Egnens Folk, mine Vælgere!"

Brevet må være fra d. 24/7 71. Jeg tror dannelsen af det forenede Venstre i 1870 har været en enorm opmuntring for ham. Den gav ham mulighed for at identificere sig med en politisk bevægelse, og det gav ham en erfaring om, hvad dette kunne betyde for undertrykte grupper eller klasser. Jeg vil ikke her komme nærmere ind på hans opstilling som partiets kandidat i Frederiksværkkredsen i 1872. Der er blot grund til at mærke sig, at opstillingen var et resultat af hans eget målbevidste arbejde i kredsen og overfor partiets københavnske ledelse, spc. J.A. Hansen. Initiativet var helt hans eget. Det er i øvrigt betegnende, at det netop var i sin hjemegn, han først stillede sig, ligesom han giftede sig med og forelskede sig i kusiner.

Det kan have været som led i denne reorientering mod en praktisk politisk virksomhed, at han i en periode har læst Kierkegaard. Kierkegaard havde i høj grad været brugt som rustkammer for 60ernes kritik mod de nationalliberale efter 1864. Temaerne i denne debat var forholdet mellem tro og viden og mellem ide og virkelighed og løsenet var den etiske fordring. Til filosofikum må Hørup have læst Rasmus Nielsens udvalg af Kierkegaards "Stadier", men der er intet, der tyder på., at han har været modtagelig for den Rasmus Nielsenske folkelighed. Tværtimod. Arentzen var svoren antirasmusianer og gjorde sit for at holde Høffding tilbage. I det stykke har Hørup stået på Arentzens parti mod Høffding og den nye form for studenteridealisme, ligesom han havde gjort det i diskussionen om Baggese contra Oehlenschläger. Snarere har han her fået en tidlig modvilje mod grundtvigianerne med Bjørnson i spidsen.

Men selvom han har modsat sig Rasmus Nielsens brug af Kierkegaard, kan han naturligvis godt have interesseret sig for Kierkegaard selv. Drachmann hævder i det mindste at have læst Kierkegaard i 60erne. Men det første konkrete tegn på Hørup's Kierkegaardinteresse er imidlertid

Georg Brandes' erindring om sit første uheldige møde med Hørup ved årsskiftet 1871/72 hos Drachmann, hvor Hørup skal have talt begejstret om Kierkegaard, og Schwanenflügel kan tilføje, at det var "Øjeblikket", han talte om. Dette kan være en efterrationalisering, men den beror i så fald på kendskab til Hørup, og det er meget sandsynligt, at denne i en tid, hvor han var ved at samle sig til en politisk indsats, især har interesseret sig for kirkekampens agitationsform og for Kierkegaards personlige eksempel i denne.

Noget systematisk Kierkegaardsstudium har Hørup næppe foretaget, men jeg tror, at hans selvforståelse som agitator og dermed også hans politiske praksis var præget af hans læsning af Kierkegaard og af hans forståelse af Kierkegaard som karakter. Som Kierkegaard havde villet afsløre præsteskabet som bedrag og stimulere den menige mand til redelighed, således ville Hørup afsløre en formynderisk og undertrykkende dannelse og stimulere bondestanden til ikke at lade sig imponere, men gøre sig sin dagligdags holdning bevidst og gøre den politisk gældende. Begge ville de stimulere til en bevidst selvtilegnelse af en allerede performativt given eksistens, og begge måtte derfor optræde maieutisk, men Hørups mål var i modsætning til Kierkegaards politisk-social og han kunne derfor operere med partier og solidaritet til stabilisering af den enkeltes primære identitet.

Efter valgnederlaget i 1872 var han imidlertid så temmelig ene. Han var skuffet i sin politiske ambition og familielivet var blevet ham en tvang. Tilbage stod han med sin umulige og højst uborgerlige forelskelse og sine usikre fremtidsudsigter. Endnu så sent som i juni 1873 kunne Henriette Steen resigneret skrive til ham: "--- men jeg kommer nok til at blive ved Skolen og Du ved Dine Manuducer." Som han i drengene havde søgt compensation i dagdrømme, søgte han ly i en selvhævdende lyrisk subjektivism, nu hvor grundlaget herfor var tilvejebragt gennem de foregående års læsning og digtning. Men når han overfor Henriette Steen skulle forklare sit standpunkts tilblivelse, var det sine personlige erfaringer og kun dem, han fremdrog: "Under Alt det tumlede Tankerne lystigt med Guder og Mennesker og jeg foragtede dem til Hobe, hele den lumpne Retfærdighed baade Gudernes og Menneskenes, alt det moralske Hykleri og dette jammerlige Spitsbuberi med evige Guder og evige Mennesker, og jeg lærte at sidde stum som en Fisk og lytte for at komme efter det Alt sammen, og jeg blev god til at høre efter. Men hvad jeg har hørt, det har jeg hørt med mine egne Øren og jeg har aldrig spurgt Nogen, hvad man skulde troe eller mene, derfor mener jeg som den gale Lear, at de ikke kan gjøre mig noget for Myntning. Og under Alt det groede Skoven til, Phantasiens lyriske Underland med en ny Himmel og en ny Jord, hvor Retfærdigheden boer, med sælsomme Melodier susende gennem Træerne og med Prinsessen tøvende efter Befrieren, og jeg blev god til at høre efter og til at gyngede med i alle Skovens Stemninger og Sproget kom stundom med lykkelige Ord, men jeg blev ikke god til at sige dem for jeg var en Proletar - derfor ligger jeg bag Skovgjerdet og ler ad Virkelighedens Folk."

Da Hørup i sommeren 1873 skrev dette, oplevede han sin holdning som en naturlig konsekvens af barndomsoplevelser og af mødet med København såvel som af sin evne og vilje til at tilegne sig dannelsens midler uden at lade sig opsluge af den. Men så enkelt er det ikke, og så enkelt var det ikke for Hørup, selvom det retrospektivt kunne synes således. Èt er at modtage indtryk fra omgivelserne, noget andet at tolke disse indtryk og noget tredje at forstå dem som led i sin egen dannelseshistorie. Hørup kunne nok så meget afvise at forstå sig selv i en litterær-åndshistorisk kontekst, men det var ikke desto mindre denne kontekst, der havde leveret de kategorier, hvori han kunne forstå og artikulere sine oplevelser og sin protest og som muliggjorde, at han kunne forstå sin identitet som resultatet af egne erfaringer og eftertanke. I den forstand var han fundamentalt afhængig af det kulturideal, som han bekæmpede. Han havde bevaret dets centrale indsigt, nemlig dannelsestanken, men han overskred den og gav den et andet indhold ved at forstå sig selv i en politisk-social kontekst og ved sin beslutning om at ville virke som social reformator i overensstemmelse med denne selvforståelse. Men også i selve denne overskridelse havde han sine

mønstre: for ham gik vejen til J.A. Hansen over Kierkegaard og Goldschmidt, Heine og Wergeland, og det gav unægtelig hans agitation en dimension, som J.A. Hansen savnede. Når Povl Engelstoft har placeret Hørup som en sen ætling af det 18. århundredes bondereformatorer, så er det en sandhed med den væsentlige modifikation, at man ikke kan forstå Hørup uden i lyset af det 19. århundredes personlighedsprincip med dets individualiserende dannelsesstanke.

I brevene til Henriette Steen fra sommeren 1873 møder vi denne for Hørup så karakteristiske blanding af nøgtern realitetssans - herunder psykologisk forståelse -, lyriske drømme og refleksioner herover. Just de komponenter, som skabte de store revolutionære i forrige århundrede - og vel i vort eget med forresten. Hørup oplevede ved den tid sin livsfølelse som inkommensurabel med den forhåndenværende virkelighed, men i sin refleksion fastholdt han dem som distinkte, omend indbyrdes afhængige kategorier. Det er bemærkelsesværdigt, at Hørup som 32-årig juridisk kandidat og familiefader med to børn skrev digte om natten indledt med "Kvalfulde Taare ---". Det er også, bemærkelsesværdigt, fordi det ikke umiddelbart synes at stemme med den opfattelse af ham, som hans offentlige fremtræden få måneder senere formidlede. Men det var en bevidst dialektisk side ved hans agitation ikke at stille sig selv til skue, så hans person kunne komme til at skygge for sagen.

"Holdt De Deres Kategorier i en Smule Orden", - lader Goldschmidt en person sige i Hjemløs - "saa vilde De vide, at Satiren er en omvendt Lyrik, en sand Følelse, der for ikke at blive sentimental ytrer sig negativt og undertiden isteden for at rose en Gjenstand angriber dens Modsætning." Disse kategorier fra det 19. århundredes romantisme havde Hørup i den mest fuldkomne orden, da han tiltrådte sin politiske virksomhed ved Morgenbladet.

Jeg har prøvet at forstå, hvad der fik landsbyskolelærersønnen og bondestudenten Hørup til at opleve sig selv som en undtagelse, og hvad der fik ham til at beslutte sig til at ville omforme selvforståelse og gøre den dagligdags praktiske indstilling gældende som legitimationsgrundlag for den offentlige debat.

I en pseudonym koncept til et læserbrev tænkt for Morgenbladet, har han reflekteret over det usædvanlige i en sådan beslutning:

"--- dersom der ere noget, vi Bønder ere sky for, saa er det for det overordentlige, dersom der ere noget, vi ræddes ved, saa er det ved at blive peget ud som den, der er udenfor Geleddet end sige da, at vi skulde byde os til selv. Fik en af os Bud, at man ventede noget ekstraordinært af ham, vilde hans første Tilskyndelse være den at løbe sin Vei, det næste vilde være en tungsindig Skulen med Blodet farvende hver Gang nogen rørte ved den Stræng. Det turde være baade dansk, min Frøken og ret kjønt. Naar vore Digtere trykke deres første Vers, naar "vore Mænd" første Gang tale til "vort Folk", saa bør det være i Angst og Beklemmelse og med Blodet farvende, thi det er som at træde ud paa Torvet og lade Trommen gaa og vise sig som sin egen Udraaber og forkynde: jeg er det usædvanlige. Skal det ikke være det usædvanlige? Jeg hører Deres Indvendings Nei, det kan vore Mænd overlade til os Jomfruer baade Angsten og Beklemmelsen og det farvende Blod og de nedslagne Øine. Skal det være usædvanligt at Mænd tale til Mænd, at Skjalden synge? Lad dem synge som Lærken i Luften, lad dem staa paa deres egne Been og paa deres egen Grund og paa Tingstenen som var det deres Odelsgrund, skal en Mand ligge som i Barnsnød, fordi han skal sige sin Mening og ikke kunne for Veer ---". Om Forladelse, Frøken, hvis jeg lader Dem tale djærvere end vore Jomfruer pleie, en Valkyrie bør kunne lidt mere end spinde paa sin Jomfruteen. Og dog, dersom jeg maa vende mig fra det nordiske til det græske, saa vil jeg sige: Kommer Nogen her og vil være Skjald og kræver Landets Øre, og han er ikke fuld til Halsen af Bevidstheden om at vær det overordentlige, ham skal Apollon flaa som han flaaede Marsyas, og naar Marsyas er flaaet, skal hans Hud hænges til Tørring over Stadporten og saltet og garvet, og de rette apollinske Vers, der ere fulde af Bevidstheden om at være det overordentlige, de skulle indbindes i den Hud, forat baade

Versene og Huden kunne komme paa deres rette Hylde. Og dersom Nogen staar op i Forsamlingen og slaar til Lyd og vil lede Folkets Overveielser, og han er ikke i sin egen Bevidsthed som et Talerør for Pallas Athene, som den, Gudinden har rørt iblandt Mængden og ført ud af Mængden og løftet op paa Stenen forat han skal se over Folket og ud i de kommende Tider, ham skal Akilleus slaa, som han slog Thersites, Skvaldren ved Troia, og Heltens Stav skal skratte paa hans Ryg omkap med Mændenes Latter, medens han driver grædende af Forsamlingen. Hvorfor tror De, Frøken, at Herren Israels Gud, talte 3 Gange til Samuel, og man Moses var en ringere Mand, fordi han bad Herren tage en anden? O I Jomfruer, naar I vælge Mænd, skulle I tage Eders Sko af, og dersom det er sandt, at Folket vælger sine Førere som en Pige vælger blandt Beilerne, sandelig det Folk vælger værdigere, som vælger paa de bare Hoser."

Sammenholdt med hans lyriske digte kan dette patetiske stykke ikke affærdiges som et øjeblikks stemning. Det var klart en side af hans selvforståelse først i 70'erne, som han her gav dialektisk udtryk som en mulighed i lighed med Kierkegaards pseudonymer. I sine trykte artikler gav han afkald på denne patos for virkningens skyld og omsatte den i ironisk polemik, men han følte den, og denne følelse var en måde at stabilisere sin identitet som undtagelse på. En anden måde var at hengive sig til visionære drømme. I en koncept til samme "frøken" har han skrevet følgende: :
 "Det er fornøieligt at tænke paa Seiren. Naar Demokratiet kommer hjem til sit eget en Vinteraften og har faaet Støvlerne af og Børnene i Seng, og det er blevet stille, medens Karen Maries Strikkepinde vimse fra Omgang til Omgang - saa er det fornøieligt at ligge paa Bænken og glippe mod Lyset og tænke paa Seiren. Eller en Sommerdag, naar Demokratiet er i Skoven og Talerstolen er bygget under skyggende Træer, hvor Solen gaar mildt gennem Løvet og Danebrog kjældent og sart slaar mod Stangen, lidt blasert som en Pige, der har været med til meget. Ja ogsaa om Sommeren er det fornøieligt at tænke paa Seiren, strække Lemmerne og staa derom. Der staa Tusinder om, Mænd og Kvinder, de sidste yderst, og de syng høit "Frem Bondemand frem". Alle syng med, de, der ingen Stemme fik, nynne i det mindste Melodien, og dersom de ikke nynne Melodien, saa træde de dog Takten med Foden: "Frem Bondemand frem". Hvor saa Talen er endt og Folketingsmanden svinge med Hatten: "Leve Demokratiets Seier", og Hurraerne bryde løs, og Fanfaren falder i, og Danebrog vifter fra Stangen, og naar Musikken saa spiller op: Løft dit Hoved du raske Gut, og Forsamlingen stemme i, saa at ligge lidt borte under træerne og stirre op i Bladene og følge Sangen til Veirs og tænke paa Seiren - det er grumme fornøieligt.

De er nu saa hidsig, Frøken, saa ivrig efter Talerne, saa begjærlig efter Sangen, De bør vende tilbage til Forsamlingen, Deres Plads er ved Tribunens Fod; som De staar der med Ansigtet vendt mod Talerne, er De en levende Bekræftelse paa hvert Ord, han siger. Jeg bliver her, fra Barndommen af holdt jeg af at ligge ved Diget og lytte til Havets Brus og kende de store Bølgeslag fra de smaa. Nu lider jeg bedst at høre Forsamlingens Brus lidt borte, det er ogsaa som et Hav med vaade Bølger, og de enkelte Ord, der naa mit Øre, minder mig om Skumstænkene, der den Gang sprøjtede over Diget og Stænkede mig i Ansigtet. Den næste Taler har Ordet. Det er stærkere mere tilskyndende, Bølgerne jage hinanden, jeg mærker Skumstænkene. Skal Retten seire eller Uretten?" "Er Lovene en Magt i Danmark?" "Skal Valgretten være som en ulden Vante i Herrernes Haand?" Og Folkestemningens Bølger slaa høit ind over Klitterne. Billederne kommer i Drift som Baade i Stormen. Dernede holde Vognene i Række, i et Øieblik ere de kastede over Ende, man surrer dem sammen med Reb, man fylder Mellemrummene, Vognborgen er færdig. Saa gynger Grønsværen under Hestenes Hove, Adelen kaster sig mod Vognborgen, nu knuser de os. Men Vognborgen er stærk, Hest og Ryttere tumle mellem hinanden og Bøndernes Køller ramme. Ridderne gjøre omkring og sidde af, nu er det Fodfolkets Tur. Seigt og blodigt fægter man bag Vognene, Angrebet slaas tilbage og tager fat igjen. Dagen hælder. Men Vognborgen er stærk, kun Forræderiet kan aabne den, og bag Vognene staa trofaste Mænd. Fjenden viger. Pludselig sprænges Borgen, Bønderne rykker ud: "Frem Bondemand frem" og Markerne fyldes med slagne Mænd og

brudte Vaaben. Billederne komme i Drift. Der kendes ikke Bønner, Herregaardene lyse fra Sogn til Sogn, og vrede Mænd lægge Ved til Ilden. De laa maaske for tæt her i Landet, de kneisede maaske for høit, herefter ville de ligge tyndere."

I dette stykke har Hørup tydeligvis undervejs opgivet sit konkrete forehavende: at skrive et fingeret læserbrev, og har ladet pennen løbe i vante tankebaner. Konkret nærværende livsfølelse blandes med barndomsminder, dagdrøm og politisk vision. Man forstår, at Høffding kunne undre sig over den sære skiften i Hørups optræden mellem hidsig lidenskab og drømmende flegma. Men der var en nøje sammenhæng mellem disse sindstilstande. Jeg tror, man kan forstå de citerede stykker som udtryk for den selvovervindelse, det var ham trods hans brændende ærgerrighed at træde offentligt frem. Han måtte patetisk selvretfærdiggøre sit forehavende, og han måtte hengive sig til lyse drømme " for at kunne trodse sin personlige socialt betingede usikkerhed lige overfor sine modstandere og i handling definere sin identitet. Men denne selvovervindelse kendte han også som sin styrke. Han vidste af egen erfaring, hvilken anstrengelse, der skulle til for at hævde sig som almuesmand mod dannelsen, og han havde oplevet hvilken betydning det personlige eksempel såvel som partitilknytning kunne have som opmuntring til at gøre det. Han mente sig kaldet hertil, men endnu i hans første år ved Morgenbladet anes en tendens til at stabilisere sin identitet ved ydre skabeloner. Stilen falder ikke ganske naturlig i de første artikler, hvoraf meget få er genoptrykt, og da han i 1876 blev valgt til Folketinget påstodes det, at han efterlignede J.A. Hansen lige til dialekten. I en ondsksfuld "anmeldelse" fra 1877 af venstres nyvalgte akkvisitioner skrev Topsøe, der havde et skarpt blik for sine medmenneskers og navnlig modstanderes svagheder, om Hørup, at han i Salen viste "en vis Forkærlighed for at gaa omkring og tie i karakterfaste stillinger." Hans optræden i Rigsretssagen som offentlig anklager samme år er på denne baggrund et imponerende udtryk for selvkontrol. Den aftvang selv Topsøe respekt.

Jeg opfatter denne personlige kamp for selvbekræftelse og selvtilegnelse på trods af autoriteterne som hovedkilden til Hørups problembewidsthed og virkelighedsoplevelse. Det var den han generaliserede ud fra, og den han ville gøre politisk gældende. Det var en essentielt dynamisk tænkning, der kan lede tanken hen på Marx' Feuerbatcheser, ligesom den heri udtrykte vilje til at forandre verden frem for at filosofere over den selv forudsatte en god slump filosofi, således var Hørups selv- og omverdensforståelse formidlet af hans samvær med Kr. Arentzen og læsning i ungdommen.